

DOKUMENTÁCIA, POPIS A VÝSKUM VÝZDOBY INKUNÁBUL NA PRÍKLADE HISTORICKÉHO KNIŽNIČNÉHO FONDU KREMNICKÝCH FRANTIŠKÁNOV

Daniela ŠKULOVÁ

Abstract

Incunabula, as one of the most valuable items in collections found in Slovak memory institutions, deserve special protection as well as a position in the research of the history of book culture. In the past, there have been many successes in the field of incunabulism in Slovakia, the most significant achievement was Imrich Kotvan's catalogue of Incunabula in Slovakia and other bibliographies that followed it. Nowadays, however, trends in incunabulistics have shifted from identifying and describing old prints to describing exemplar information. Until now, apart from the research of possessory records, they have been on the sidelines of the interest of Slovak scientists and librarians. Using the example of the preserved collection of incunabula of the Franciscans from Kremnica, the article focuses on research on the decoration of incunabula, its description, methodology and terminology. Decoration refers to the manual completion of the printed text, i.e.

different types of painted initials, border decoration or rubrication.

Keywords: incunabula, book decoration, illuminations, initials, rubrication

Abstrakt

Inkunábuly, ako jedny z najcennejších zbierok, ktoré sa nachádzajú v slovenských pamäťových inštitúciách, si zasluhujú osobitú ochranu, ale aj postavenie vo výskume dejín knižnej kultúry. V minulosti na Slovensku dosiahla inkunábulistika viacero úspechov, za najvýznamnejší počín možno považovať katalóg Imricha Kotvana *Inkunábuly na Slovensku* a ďalšie bibliografie, ktoré naň nadväzovali. V súčasnosti sa však trendy v inkunábulistike posunuli od identifikovania a popisu starých tlačí k popisu exemplárových informácií. Tie dosiaľ, okrem výskumu posesorských záznamov, stáli na okraji záujmu slovenských vedcov a knihovníkov. Článok sa na príklade zachovanej zbierky inkunábul kremnických františkánov zameriava na výskum výzdoby inkunábul,

jej popis, metodológiu a terminológiu. Pod výzdobou sa rozumie ručné dotvorenie textu tlače, teda rôzne druhy maľovaných iniciál, rozviliny či rubrikácia.

Kľúčové slová: inkunábuly, knižná výzdoba, iluminácie, iniciály, rubrikácia

Úvod

Počiatky inkunábulistiky ako vedného odboru siahajú až do 17. storočia, keď sa viacerí vzdelanci, hlavne z nemeckého, ale aj francúzskeho prostredia, začali zaujímať o dejiny kníhtlače a tiež spisovať prvé odborné katalógy inkunábul. Termín inkunábula pochádza tiež z nemeckého prostredia, ako prvý ho použil münsterský dekan Bernhard von Mallinckrodt vo svojej práci o počiatkoch kníhtlačiarskeho remesla.¹ Moderné katalógy inkunábul sa objavujú v 19. storočí, v prvej tretine vydal Ludwig Hain dodnes využívané a citované *Repertorium*,² do ktorého sa mu podarilo zahrnúť všetky vtedy známe vydania inkunábul (16 299). K jeho katalógu vyšli do konca 19. storočia 4 vydania dodatkov už z pera iných autorov. Od 2. polovice 19. storočia sa pri výskume inkunábul začala využívať metóda typológie písma, vďaka ktorej sa dokázali identifikovať tlače bez impressa alebo defektné. Jedným z najvýznamnejších vedcov používajúcich túto metódu je Konrad Haebler, ktorý na základe svojho výskumu publikoval dielo *Typenrepertorium*.³ Túto metódu využíva aj *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*,⁴ ide o jeden z celosvetovo najznámejších katalógov venujúcich sa starým tlačiam vôbec. Vychádzať začal v Lipsku v roku 1925, jeho vydávanie pokračuje až do dnešných čias, teraz už na pôde Staatsbibliothek zu Berlin.⁵ Ide o abecedne radený katalóg, ktorý má ambíciu obsiahnuť všetky známe inkunábuly bez ohľadu na ich súčasnú lokáciu. Pendantom tohto katalógu je databáza *Incunabula Short Title Catalogue (ISTC)*, ktorá vznikla na pôde British Library v roku 1980, pôvodne sa ukladala na CD-ROM, dnes je voľne dostupná online.⁶ Na území Slovenska sa záujem o najstaršie tlačené knihy datuje od 19. storočia. Viacerí vzdelanci sa venovali súpisu a rozboru inkunábul zachovaných v rôznych knižniciach (napr. trnavských, bratislavských, nitrianskych, košických atď.).⁷ V 20. storočí sa výskum profesionalizuje, knihovník Boris Bálent začal vydávať svoje súpisy inkunábul z jednotlivých fondov slovenských knižníc.⁸ Od 50. rokov začali tiež vychádzať čiastkové katalógy slovenských inkunábul rozdelených podľa lokácie, ktorých autorom bol

¹ VOIT, Petr. Inkunábulistika. In: *Encyklopedie knihy* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Inkun%C3%A1bulistika>

² HAIN, Ludwig. *Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque...* Stuttgart – Tübingen 1826 – 1838.

³ HAEBLER, Konrad. *Typenrepertorium der Wiegendrucke*. Halle-Leipzig, 1905 – 1924. Haeblerov výskum a dielo sa stalo podkladom aj pre online databázu *TW – Typenrepertorium der Wiegendrucke* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://tw.staatsbibliothek-berlin.de/>

⁴ *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. Leipzig, 1925 –. [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/>

⁵ VOIT, odk. 1.

⁶ *Incunabula Short Title Catalogue* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: https://data.cerl.org/istc/_search

⁷ Viac k týmto prácam: KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1979, s. 9.

⁸ BÁLENT, Boris. Prvotlače v Čaplovičiáne. In: *Knižnica : časopis pre knižnú kultúru*. Roč. 1 (5), č. 4 (1949), s. 96-99; BÁLENT, Boris. Prvotlače vo Vedeckej knižnici mesta Bratislavy. In: *Knižnica : časopis pre knižnú kultúru*. Roč. 1 (5), č. 9 (1949), s. 288-292; BÁLENT, Boris. Prvotlače v bansko-bystrických knižniciach. Turčiansky Sv. Martin: Slovenská národná knižnica, 1948; BÁLENT, Boris. Prvotlače v Bibliotéke Matice slovenskej. In: *Knižnica : časopis pre knižnú kultúru*. Roč. 1 (5), č. 1-2 (1949), s. 23-25; BÁLENT, Boris. Prvotlače v nitrianskej diecéznej knižnici. In: *Knižnica : časopis pre knihovedný výskum*. Roč. 2 (6), (1950), s. 108-117; BÁLENT, Boris. Prvotlače v Prepoštskej

Imrich Kotvan.⁹ Toto úsilie vyvrcholilo vydaním súborného katalógu *Inkunábuly na Slovensku*,¹⁰ ktorý obsahuje všetkých vtedy známych 1 523 exemplárov inkunábul uložených v inštitúciách na území Slovenska. Na jeho dielo nadviazala Eva Frimmová, ktorej sa podarilo dokončiť viacero parciálnych katalógov,¹¹ dotvárajúcich mozaiku poznania najstarších tlačí na Slovensku. Nasledujúce dielo väčšieho rozsahu¹² vyšlo až v roku 2014. Išlo o publikáciu Ľubomíra Jankoviča,¹³ v ktorej sa pokúsil spracovať zbierku inkunábul Slovenskej národnej knižnice z umenovedného hľadiska. Prínosom publikácie je upriamenie pozornosti na, do tých čias opomínanú, problematiku výzdoby inkunábul (ručnej aj tlačenej) a knižnej väzby.¹⁴

V súčasnosti sa zahraniční inkunábulisti zaoberajú hlavne výskumom exemplárových informácií, ako je už spomínaná výzdoba, knižná väzba a s ňou súvisiaca makulatúra, marginálie, tiež knižný obchod a distribúcia.¹⁵

Aj predmetom tohto článku sú exemplárové informácie v inkunábulách, konkrétne ručná výzdoba. Slovenskí vedci venovali pozornosť skôr výzdobe kódexov, v publikáciách sa však objavujú aj zmienky o prvotlačiacich.¹⁶ Za pozornosť stojí aj biografický

knižnici v Novom Meste n/Váhom. In: *Slovenská národná knižnica IV*. 1948, č. 6, s. 110; BÁLENT, Boris. Prvotlače v knižnici Gr.-kat. biskupstva v Prešove. In: *Knižnica I*. 1949, č. 6, s. 173-174.

⁹ KOTVAN, Imrich. *Katalóg prvotlačí Univerzitetnej knižnice v Bratislave*. I.-II. časť. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1955; KOTVAN, Imrich. *Katalóg kapitulnej knižnice v Bratislave*. Martin: Matica slovenská, 1959; KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižnice miestneho pracoviska MS v Bratislave*. Martin: Matica slovenská, 1959; KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižníc mesta Kremnice*. Martin: Matica slovenská, 1959; KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižnice Matice slovenskej v Martine*. Martin: Matica slovenská, 1961; Kotvan, Imrich. *Inkunábuly archívov, múzeí a niektorých historických knižníc na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1964.

¹⁰ KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1979.

¹¹ KOTVAN, Imrich a Eva FRIMMOVÁ. *Inkunábuly Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej v Martine*. Martin: Matica slovenská, 1988; KOTVAN, Imrich a Eva FRIMMOVÁ. *Inkunábuly zo slovenských knižníc v zahraničných inštitúciách*. Martin: Matica slovenská, 1996.

¹² K problematike inkunábul, samozrejme, vychádzali aj štúdie a články v odborných časopisoch.

¹³ JANKOVIČ, Ľubomír. *Inkunábuly : umenie európskych knižných tvorcov 15. storočia v zbierke Slovenskej národnej knižnice*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2014.

¹⁴ Publikáciu môžeme zaradiť medzi vedecko-populárne diela s podobnou tematikou, ktoré vydávali aj zahraničné knižnice, napr.: *Treasures of the Hungarian National Library*. Budapest: Magyar Könyvklub, 2002. ISBN 963 547 665 5; *A Catalogue of Western Book Illumination in the Fitzwilliam Museum and the Cambridge Colleges*. London: Turnhout, 2009 –.

¹⁵ Prikladom spracovania týchto tém sú zborníky: WAGNER Bettina a Marcia REED, eds. *Early Printed Books as Material Objects*. Hague: IFLA, 2009; DONDI, Cristina, ed. *Printing R-Evolution and Society 1450 – 1500 Fifty Years that Changed Europe*. Venezia Edizioni Ca' Foscari – Digital Publishing 2020. Dostupné z: <https://edizionicafoscari.unive.it/libri/978-88-6969-333-5/>

¹⁶ Prvou publikáciou väčšieho rozsahu je SABOL, Eugen. *Z dejín kódexov a miniatúr na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1955; GÜNTHEROVÁ-MAYEROVÁ, Alžbeta a Ján MIŠIANIK. *Stredoveká knižná malba na Slovensku*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961. Z týchto diel čerpal aj I. Kotvan vo svojom článku, v ktorom opísal najznámejšie iluminácie v inkunábulách vytvorené na území Slovenska. KOTVAN, Imrich. *Ilustrátori inkunábulí na Slovensku*. In: *Výtvarný život*. Roč. 21, č. 10 (1976), s. 22-25.

slovník stredovekých autorov prameňov a skriptorov zostavený Jozefom Kuzmíkom.¹⁷ V novšom období sa ilumináciám 15. storočia venoval Dušan Buran.¹⁸

Knižná výzdoba inkunábul

Vo väčšine tlačí z inkunábulového obdobia tlačiarri vynechávali v zrkadle tlače priestor na doplnenie iniciál a rubrikácie. Technika otláčania drevorezov síce bola staršia ako samotná (gutenbergovská) knižtlač,¹⁹ používanie drevorezových iniciál pri tlačených knihách však nebolo v inkunábulovom období štandardom. Dôvodom bola hlavne zatiaľ málo rozvinutá technika tlače, svoj podiel však mohol mať aj konzervatívny vkus zákazníkov, ktorí uprednostňovali ručnú výzdobu aj v prípade tlačených kníh. Zaujímavým faktom však je, že už druhá doložená tlač vytláčená v Európe – *Psalterium cum canticis et hymnis* z dielne Johanna Fusta a Petra Schöffera obsahovala tlačené dekoratívne iniciály. Tlačiarri však zrejme predbehli svoju dobu, keďže v ich produkcii sa už neobjavila tlač, ktorá by neponúkala aj možnosť ručnej výzdoby. Zákazníci zrejme v tejto dobe ešte uprednostňovali výzdobu knihy podľa svojho individuálneho vkusu.²⁰

Dá sa teda predpokladať, že v inkunábulovom období, hlavne v jeho začiatkoch, sa uprednostňovala čo možno najpresnejšia podoba tlačenej knihy s tou rukopisnou, preto nenastal v oblasti výzdoby výraznejší posun, iluminátori a rubrikátori jednoducho preniesli svoje techniky aj na stránky prvotlačí. Od samotného majiteľa tlače, hlavne teda jeho vkusu a finančného postavenia, potom záviselo, aká nákladná a okázalá výzdoba sa realizovala. Keďže výzdoba, na rozdiel od väzby, nebola pre ochranu a používanie tlače esenciálna, stretávame sa s ňou v menšej miere.

V inkunábulovom období najčastejšie nachádzame dva typy výzdoby – hlavnú, do ktorej sa dajú zaradiť iluminované iniciály (spolu s dekoratívnou výzdobou na margu strán) a fleuroné iniciály, ktoré sú síce vytvorené perom, avšak s bohatou ornamentálnou výzdobou; a druhotnú, do ktorej sa dá zaradiť rubrikácia. Iluminované iniciály boli najnákladnejšou a najreprezentatívnejšou formou dekorácie. Ich tvorba bola určená zdatným majstrom svojho remesla – iluminátorom, vyskytovali sa zväčša na úvodných fóliách tlače, v incipite alebo prológu. Iniciály sa dopĺňali podľa tzv. reprezentantov, drobných písmen vytláčených v miestach, kde sa mala domalovať iniciála. Kvalitné iniciály vynikali sýtymi farbami, mohli byť zdobené zlatom, či už plátkovým alebo zlatým práškom, nanášaným na podkladovú farbu, často tvorili celok aj s výzdobou na margu v podobe rozviliny alebo nákladnejšej drolérie. V prípade, že sa výzdoba vyhotovovala pre konkrétneho zákazníka, mohol byť súčasťou výzdoby na margu (zväčša na spodnom okraji) aj rodový erb alebo iný znak, ktorý identifikoval zákazníka.²¹ Ďalším častým

¹⁷ KUZMÍK, Jozef. *Slovník starovekých a stredovekých autorov prameňov a knižných skriptorov so slovenskými vzťahmi*. Martin: Matica slovenská, 1983.

¹⁸ BURAN, Dušan. *Gotika : dejiny slovenského výtvarného umenia*. Bratislava: Slovenská národná galéria, 2002; BURAN, Dušan. Antifonár kanonika Jána Hana, misál knižnice Batthyaneum a iluminované rukopisy bratislavskej kapituly na sklonku 15. storočia. In: *Galéria – Ročenka SNG*. 2000, s. 31-44.

¹⁹ VOIT, Petr. Dřevorez. In: *Encyklopedie knihy* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=D%C5%99evo%C5%99ez>

²⁰ IKEDA, Mayumi. The First Experiments in Book Decoration at the Fust-Schöffner Press. In: *Early Printed Books as Material Objects*. Hague: IFLA, 2009, s. 40-43.

²¹ Pozri: SCHMITZ, Wolfgang. *Grundriss der Inkunabelkunde*. Stuttgart: Hiersemann, 2018, s. 302-313; BROWN, P. Michelle. *Understanding Illuminated Manuscripts. A Guide to Technical Terms*.

typom dekoratívnych iniciál sú tzv. fleuronné²² (z francúzštiny – rozkvitnuté) iniciály. Fleuronné je typ vegetatívneho ornamentu, ktorý zdobí iniciály zväčša druhotného významu, napríklad na začiatku kapitol. V prípade prvotlačí je bežné aj to, že zdobí hlavné iniciály, ak sa v tlači nenachádzajú iluminované typy. Ornament je vytvorený perom a atramentom protikladnou farbou k iniciále, najčastejšia kombinácia je modrá a červená, vyskytuje sa aj zelené, ružové, hnedé či dokonca zlaté fleuronné. Zhotoviteľom tejto iniciály bol v starších obdobiach florátor, v inkunábulovom období už zrejme tieto roly neboli tak výrazne rozdelené a tvorcom mohol byť aj iluminátor alebo zdatný rubrikátor.²³ Rubrikácia tvorí najčastejšie sa vyskytujúci typ výzdoby, resp. ručného dovtvorenia textu. Jej faktickou úlohou však nebolo text dekorovať, ale sprehladniť ho pre čitateľa. Zrkadlo tlače inkunábul totiž kopírovalo rozloženie textu rukopisov, text bol teda hutný a bez odsekov. Rubrikácia najčastejšie zahŕňa jednoduché iniciálky, značky, ktoré označovali začiatok odseku, preškrtnuté začiatkové písmená vety za účelom ich zvýraznenia, podčiarknutie dôležitých častí a doplnenie interpunkcie. Farba takého doplnenia bola najčastejšie červená, v menšej miere sa vyskytuje modrá, zriedkavo žltá alebo iná. Rubrikácia je zároveň aj najviac variabilným elementom dekorácie, v tlačiarňach sa môže napríklad nachádzať iba niektorá časť rubrikácie, napríklad paragrafy a preškrtnuté písmená. Nie zriedkavým prípadom je tiež to, že rubrikácia (či už ako celok alebo niektoré jej typy) sa nenachádza v celej tlači, buď je prítomná len v určitej časti, najčastejšie na úvodných fóliách alebo sa objavuje a mizne v priebehu celej tlače. M. Smith na základe svojho výskumu definovala tri modely rubrikovania inkunábul. V prvom prípade sa kniha rubrikovala štandardným spôsobom od začiatkových fólií k záverečným. V druhom sa rubrikácia realizovala po častiach, teda zvlášť sa spracoval samotný text, záhlavie, paginácia či iniciály. Tento spôsob bol zrejme zaužívaný, ak na tlačiarňach pracovali viacerí rubrikátori rôznych schopností a niektorá z častí rubrikácie, zvyčajne iniciály, si vyžadovali elaborovanejší prístup. V treťom prípade sa kniha rubrikovala náhodne, znakom tohto spôsobu je nekonzistentná rubrikácia (objavujúca sa a miznúca v priebehu tlače) či viacero identifikovateľných písarských rúk.²⁴ Miesta, kde sa tlačaná kniha zdobila boli zväčša dielne – ateliéry, zriadené priamo pri kníhtlačiarňach či prijímajúce objednávky priamo od tlačiarov a ich zákazníkov, alebo pôsobiace ako súčasť cirkevných inštitúcií, najčastejšie kláštorov či kapitúl. Kláštorne skriptorium bolo už storočia pred vynájdením kníhtlače centrom výroby

[London]: British Library, 1994; JAKOBI-MIRWALD, Christine. *Buchmalerei. Terminologie in der Kunstgeschichte*. Berlin: Reimer, 2015, s. 115-117.

²² Termín je prevzatý z českej literatúry (k terminológii pozri napr. KVĚT, Jan. Kreslený filigrán v rukopisoch XII. – XIV. stololetí. Studie vzniku a forem lineárního ornamentu. In: *Památky archeologické 34. 1924 – 1925*, s. 92-111), v nemeckej sa používa *fleuronné/fleuronnée*, vo francúzskej *filigran/lettre filigranée*, v talianskej *iniziale filigranata*, v anglickej *pen-flourishing*. Podľa: JAKOBI-MIRWALD, Christine. Initials and Other Elements of Minor Decoration. In: *Decretales Pictae. Le miniature nei manoscritti delle Decretali di Gregorio IX (Liber Extra)*. Roma: Università degli Studi Roma Tre, ArcAdia, 2012, s. 183-203.

²³ Pozri aj: JAKOBI-MIRWALD, odk. 21, s. 65-66; STUDNIČKOVÁ, Milada. Fleuronné. In: *Encyklopedie knihy* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Fleuronn%C3%A9>

²⁴ SMITH, Margaret M. Patterns of Incomplete Rubrication in Incunables and What They Suggest about Working Methods. In: *Medieval book production: Assessing the evidence. Proceedings of the second conference of the Seminar in the History of the Book to 1500*. Los Altos Hills, 1990, s. 136-137.

aj výzdoby kníh, v niektorých prípadoch aj výroby knižnej väzby, a túto činnosť, pochopiteľne, vykonávalo v prípade inkunábul aj naďalej. Už pred vynájdením kníhtlače však tieto cirkevné inštitúcie neboli jedinými miestami knižnej manufaktúry. Napríklad v Taliansku sa už v 13. storočí presunula výroba knihy do miest a zároveň sa rozdrobila medzi rôznych remeselníkov (garbiarov, pisárov, iluminátorov, kníhviazačov).²⁵ Od začiatku produkcie tlačených kníh sa zvýšili aj požiadavky na rýchlejšiu produkciu všetkých typov výzdoby. Iluminátori začali úzko spolupracovať s tlačiarňami, niektorí tlačiarne dokonca vytvorili iluminátorské ateliéry pôsobiace pri svojich dielňach. Najvýraznejším príkladom takéhoto obchodného modelu je podnikanie norimberského kníhtlačiara Antona Kobergera, ktorý bol jedným z najúspešnejších mužov knižného obchodu 15. storočia.

Výzdoba vybraných inkunábul kremnických františkánov

Vo fondoch Slovenskej národnej knižnice v Martine sa nachádza viacero ucelených knižných zbierok inkunábul pochádzajúcich najmä z cirkevného prostredia. Na zbierke inkunábul kremnických františkánov badať základné druhy výzdoby aj z hľadiska prevedenia, aj miesta výroby. Zbierka nevznikala priamo v sledovanom období, keďže kláštor bol založený až v 17. storočí. Kremnickí františkáni teda neboli prvými majiteľmi inkunábul a výzdoba nevznikala na základe ich priamej objednávky či rozhodnutia zakúpiť už dekorovanú knihu. Táto zbierka však môže poslúžiť ako príklad typickej výzdoby zachovanej v inkunábulách uložených vo fonde SNK.

Prvou inkunábulou je konvolút tlačí, prvá bola vytlačená v roku 1485²⁶ a druhá niekedy medzi rokmi 1482 – 1489.²⁷ Obe tlače majú na prvých fóliách iluminované iniciály, ktoré sú prevedené rovnakým štýlom, čiže bezpečne sa dá tvrdiť, že vznikli v jednej dielni, ak nie dokonca jednou rukou. V prvom titule sa v incipite, na fóliu *a*, nachádza iniciála *C-Onuertimi*, ktorá má ružové telo litery tvorené akantovým vzorom, vnútro je vyplnené modrou farbou, na ktorej je žltou znázornený motív mušle. Časť tapety iniciály je vyplnená farbou s prímiesou zlata, rám je zelený, do vnútorného margu vybieha rozvilina s drobnými zlátenými časťami. [1] V príväzku sa na fóliu *aij* nachádzajú dve iniciály. Prvá, *I-ister*, má modré telo litery s akantovým motívom umiestnené na zelenom pozadí s drobnou ornamentálnou kresbou, rám je tiež zelený (o odtieň svetlejší), do vnútorného margu z neho vybieha krátka ružová rozvilina so zlátenou časťou. Druhá iniciála, *A-Aron*, má zase ružové telo litery tvorené akantovým motívom, vo vnútornej časti sa nachádza modrý vzor, je tiež umiestnená v zelenom ráme avšak bez výbežkov a rozvilín. [2] Všetky tri iniciály sú realizované temperou, sú v horšom fyzickom stave, farba je v niektorých častiach odlúčená alebo rozmazaná, sú však stále dobre čitateľné. Ako ukázal výskum M. Balogu, väzba konvolútu vznikla vo Vroclave,

²⁵ MELOGRANI, Anna. *The Illuminated Manuscripts as a Commodity*. In: *The Material Renaissance. Costs and Consumption in Italy, 1300 – 1650*. Manchester: Manchester University Press, 2007, s. 197–221.

²⁶ Petrus de Palude. *Sermones thesauri novi quadragesimales*. Strasbourg: Typographus Vitas Patrum, 1485. - sign. Inc B 247.

²⁷ Martinus Polonus. *Margarita decreti seu Tabula Martiniana*. [Speyer: Peter Drach, circa 1482 – 89]. - sign. Inc B 247/prív.1

výzdoba teda môže mať zhodnú provenienciu. Ak sa aj nepreukáže vrocavská prove- niencia, na základe komparácie sa dá predpokladať, že vznikla v poľskom prostredí. Pri porovnaní s iniciálou vytvorenou krakovským iluminátorom Valentiom z Pilsna²⁸ badať istú podobnosť. Skúmané iniciály určite neboli vytvorené jeho rukou, jeho iniciála je viditeľne na vyššej umeleckej aj remeselnej úrovni.

Druhou inkunábulo je *Biblia latina*, vytlačená u Kobergera v roku 1487.²⁹ Práve tlačiar je dôležitou postavou vo výskume tejto knihy, Koberger sa dá označiť za jednu z naj- úspešnejších osôb knižného trhu 15. storočia. V jeho dielnach sa knihy nielen tlačili, ale aj viazali a zdobili, výrazne zasiahol aj do distribúcie a knižného obchodu.³⁰ Skúmaná *Biblia* síce už nemá zachovanú pôvodnú väzbu, pretože na prelome 16. a 17. storočia došlo k preväzbe, čiže nedá sa zistiť, či bola u Kobergera aj zviazaná, výzdoba sa však dá spoľahlivo pripísať pracovníkom jeho ateliéru. V prológu, na fóliu *a*, sa nachádza iniciála H-Ec, telo litery je ružové (s akantovým motívom), pozadie iniciály je zlatené, zdobené puncovaním (v strede sa nachádza rozeta a drobné vzory), iniciála sa nachádza v modro-zelenom rámečku, z ktorého do vnútorného margu vybieha krátky výbežok. [3] Na fóliu *a3* sa nachádza ďalšia iluminovaná iniciála F-Rat[er], telo litery je modré na zlatenom pozadí zdobenom puncovaním v ružovo zelenom rámečku bez výbežkov a rozvilín. [4] Na niektorých ďalších fóliách, napr. *iii*, *c*, *ff* sa nachádzajú intarzované iniciály bez ďalšej výzdoby, rozmer iniciál však naznačuje, že sa v ich výzdobe mohlo pokračovať ďalej, pravdepodobne mohli byť doplnené o fleuronné. Rubrikácia je vy- značená v celej tlači červenou farbou, niektoré iniciály sú doplnené modrou farbou. Výzdoba bola vytvorená v Kobergerovom ateliéri, teda zrejme už krátko po vytlačení, nesie znaky typické pre práce z jeho dielni, ako je kontrastné využitie ružovej farby na zlatom podklade, telo litery tvorené výrazným akantovým motívom s tromi ohnutými hrotmi. Koberger tiež v menšej miere používal rozviliny, často sa uňho objavujú krátke výbežky ako na skúmanej iniciále.³¹ Iniciála je veľmi dobre zachovaná.

Významnými centrami rozvoja knižnej kultúry v sledovanom období boli nepochybne kláštory. Poukazuje na to tretia a štvrtá skúmaná inkunábula, väzba oboch tlači bola zhotovená v benediktínskom kláštore sv. Ulricha a Afry v Augsburgu. Prepojenia po- kračujú aj v oblasti výzdoby oboch inkunábul.

²⁸ Pri porovnaní s iniciálou nachádzajúcou sa v inkunábule *Canon medicinae* z roku 1479 nachádza- júcej sa v Jagellonskej knižnici v Krakove. *Who Illuminated Incunabula in Cracow in the late Fifteenth Century?* [online]. [cit. 2024-05-20-]. Dostupné z: <http://printsandcolours.uw.edu.pl/who-illumina- ted-incunabula-in-cracow-in-the-late-fifteenth-century/>

²⁹ *Biblia latina*. Norimberg: Anton Koberger, 1487. - sign. Inc B 248.

³⁰ Pozri aj: LICHNEROVÁ, Lucia. Knižný obchod a distribučné formy v Európe v inkunábulo- vom období. In: *Studia Bibliographica Posoniensia*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 2015, s. 69-86; LICH- NEROVÁ, Lucia. To Publish, Make Known and Sell or Promoting Printed Books in the Incunabula Period. In: *Z Badań nad Książką i Księgozbiórami Historycznymi*. 2021, vol 15, č. 3, s. 331-356. [online]. [cit. 2024-05-18-]. Dostupné z: <https://bookhistory.uw.edu.pl/index.php/zbadannadksiazka/article/ view/675/686>

³¹ BEIER, Christine. Producing, Buying and Decorating Books in the Age of Gutenberg. In: *Early Printed Books as Material Objects*. Hague: IFLA, 2009, s. 68; HERZ, Randall. Buchmalerei in der Offizin Anton Kobergers (ca. 1472 – 1504). In: *Buchmalerei der Dürerzeit – Dürer und die Mathematik – Neues aus der Dürerforschung*. Norimberg, 2009, s. 46-47.

Tretia tlač – *Compendium morale* z roku 1473,³² bola vytlačená a zviazaná priamo v zmieňovanom kláštore, preto je na mieste domnienka, že výzdoba bola realizovaná tiež tu. V incipite sa nachádza vyblednutá fleuronné iniciála R-Eligiosis, telo litery je zelené, fleuronné motív vyplňa celé vnútro iniciály, do vnútorného marga vybiehajú jemné vlákna paralelne kopírujúce zrkadlo tlače. [5] Zvyšné iniciály ako aj rubrikovanie sú realizované červenou farbou, boli pravdepodobne doplnené v rovnakej dielni, sú bez výzdoby, iba niekde z iniciály vychádza výbežok do marga. Výzdoba sa nedá opísať ako umelecky náročne prevedená, je jednoduchšia, z čoho by sa dalo usudzovať, že celú knihu spracoval iba rubrikátor. Nasvedčuje tomu aj stav iniciály, realizátor použil menej kvalitné farby či atrament, iniciála je vyblednutá, niektoré jemné časti sú takmer neviditeľné. Rubrikácia je doplnená červeným atramentom a vyskytuje sa konzistentne v celej tlači, konkrétne ide o doplnenie záhlavia, iniciál, označenia odsekov a začiatku viet. Pri podrobnejšom skúmaní však badať odchýlky, najvýraznejšie sú rôzne druhy písma použité v záhlaví (minimálne 5 pisárskych rúk), objavovanie a miznutie označenia začiatku viet a tiež rôzna sýtosť použitého atramentu. Tieto odchýlky sa v rôznych pomeroch vyskytujú v priebehu celej tlače, čiže nedá sa určiť akým spôsobom bola kniha rubrikovaná (či po zložkách alebo už zviazaná). Výzdoba a rovnako aj väzba boli však vytvorené iba rok od začiatku pôsobenia miestnej kníhtlačiarkej dielne.

Štvrtá tlač, vytlačená v roku 1488 v Bazileji,³³ bola tiež zviazaná v spomínanom kláštore, jej väzba je už však nákladnejšia a nápaditejšia. Podobnými znakmi sa vyznačuje aj výzdoba. Na fóliu a4 sa nachádza iluminovaná iniciála V-Eteris, telo litery je modré, s akantovým vzorom, na zlátenom pozadí zdobenom puncovaním (drobné bodky a tri rozety), iniciála je ohraničená zeleno-červeným rámečkom, z ktorého do vonkajšieho marga vybieha ružovo-zelená rozvilina so zlátenými terčikmi. [6] Iniciála je kvalitatívne na vysokej úrovni, dobre zachovaná. Vytvorená bola tiež v Augsburgu, v ateliéri iluminátora, tlačiar a kníhkupca Johanna Bämlera, svedčí o tom použitie sýtych kontrastných farieb, ako aj rozvilina na margu. Tá má vegetatívnu formu, na dominantných výhonkoch sa nachádzajú tri špičky.³⁴ Zvyšné iniciály sú jednoduché, červené, zrejme boli vytvorené rubrikátorom. Spolupráca Bämlera s kláštrom sv. Ulricha a Afry zrejme nebola ojedinelá, spomedzi zachovaných kníh z knižnice tohto kláštora bol dosiaľ identifikovaný kódex s výzdobou pravdepodobne zhotovenou Bämlerom v začiatkoch jeho kariéry.³⁵

Ďalším zaujímavým príkladom je konvolút tlačí z 2. polovice 80. rokov 15. storočia. Prvá inkunábula, vytlačená okolo roku 1485 v Štrasburgu,³⁶ obsahuje častý prípad odcudzenia fólia alebo jeho časti, ktoré obsahovalo výzdobu. Z fólia a miesta, kde sa nachádzal incipit, chýba horná polovica, dá sa predpokladať, že sa tu nachádzala

³² RAMPEGOLO, Antonio. *Compendium morale*. [Augsburg: In monasterio SS. Ulricha et Afra, non post 1473]. - sign. Inc B 251.

³³ Petrus Lombardus. *Sententiarum libri IV*. Basel: Nicolaus Kessler, 1488. - sign. Inc B 252.

³⁴ BEIER, odk. 31, s. 68.

³⁵ MEISTERLIN, Sigismundus. *Augsburger Chronik*. – sign. SuStB Augsburg 2 Cod Aug 60 [online]. [cit. 2024-05-18-]. Dostupné z: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00090374?page=,1>. Podľa: Beier, odk. 31, s.75.

³⁶ TORQUEMADA, Juan de. *Quaestiones Evangeliorum de tempore et de sanctis*. [Strasbourg: Typographus de 1483 Jordanus de Quedlinburg (Georg Husner), non post 24 Mar. 1485]. - sign. Inc B 245.

iniciála a keďže chýba celá polovica strany, išlo zrejme o nákladne zdobenú iniciálu s rozvilinou/drolériou. Vystrihnuté miesta či celé fóliá s výzdobou sa v zachovaných inkunábulách vyskytujú pomerne často, nákladná výzdoba lákala v minulosti aj dnes priekupníkov so starými tlačami aj umením. Na fóliu *p* sa nachádza fleuronné iniciála S-Acro, telo litery je modré, vnútro tvorí červené fleuronné s motívom palmety, z tela iniciály vychádza do vnútorného margu výbežok zdobený jemnými červenými vláknami. [7] Rubrikácia je vyznačená v celej knihe, v tematickom registri na začiatku knihy sa strieda červená a modrá farba rubrikácie, v nasledujúcom abecednom registri ako aj vo zvyšku tlače už modrá farba úplne absentuje, objavuje sa iba na bifóliu s fleuronné iniciálou (*o6b-p*), čo môže značiť, že na knihe pracovali dvaja rubrikátori.

Druhé dielo konvolútu, tiež štrasburská tlač s podobným datovaním,³⁷ má v incipite modro-červenú fleuronné iniciálu C-Larae: telo litery je modré, fleuronné motív je červený, vnútro iniciálky je vyplnené jemnou filigránovou kresbou púčikov, vonkajšiu časť zdobí vzor palmety. [8] Zvyšné iniciály sú jednoduché, realizované červenou farbou. Iniciála je vypracovaná skutočne profesionálne, jemná filigránová kresba svedčí o odbornosti jej zhotoviteľa. Rubrikácia je vyznačená iba červenou farbou. Rubrikátor dopísal jednoduché iniciálky, zvislo preškrtol veľké písmená, znak označujúci odsek je používaný iba výnimočne. Pri porovnaní s rubrikáciou v 1. diele konvolútu sa zdá, že na oboch tlačiach pracovali rôzni rubrikátori, čiže aj výzdoba mohla byť vytvorená v rôznych ateliéroch a konvolút bol zviazaný až neskôr. Zachovaná pôvodná gotická väzba z 15. storočia je pravdepodobne nemeckej proveniencie.

Posledná skúmaná inkunábula³⁸ obsahuje zaujímavý a pomerne zriedkavý spôsob výzdoby. Na fóliu *ai* sa nachádza iluminovaná iniciála S-I vis: telo litery je zelené na červenom pozadí, vnútro iniciály je vyplnené fialovým geometrickým vzorom. Iniciála bola na toto miesto dolepená z inej inkunábuly, pôvodne z litery vybiehali rozviliny, ktoré sa tu už nenachádzajú. Na tom istom fóliu sa nachádza aj rozvilina, ktorá nevychádza z iniciály, ale z interkolumnia a prechádza do vonkajšieho margu, je modrá s malou červenou časťou, obsahuje aj jeden zlátený terčik. [9] Rozvilina je zo strany vonkajšieho margu zrezaná, čo sa zrejme stalo počas preväzby knihy (pravdepodobne v 19. storočí). Vzhľadom na farebnosť rozviliny je možné, že ju vytvoril rubrikátor. Rubrikácia sa nachádza v celej tlači – iniciály modrým a červeným atramentom, paragrafy a odseky označené červeným. Vystrihnutie a dolepenie iluminovanej iniciály je pomerne raritná vec, v celom fonde SNK sa takýto prípad už nevyskytuje. Dôvody takéhoto zaobchádzania s inkunábulou sú nejasné, dá sa len polemizovať, či bolo zámerom zvýšenie ceny tlače zo strany obchodníka alebo niektorého z bývalých majiteľov tlače. Takýto prípad môže mať priamu spojitosť s vystrihnutou výzdobou z predošlého konvolútu a poukazuje na recykláciu výzdoby v neskorších časoch.

³⁷ Albert Magnus. *Mariale*. Strasbourg: Martin Schott, 1485/89. – sign. Inc B 245/prív.1.

³⁸ HOLLEN, Gottschalk. *Praeceptorium divinae legis*. [Köln]: Johann Koelhoff, 1489. – sign. Inc C 141.

Záver

Celkovo sa vo fonde inkunábul z knižnice kremnických františkánov zachovanom v Slovenskej národnej knižnici v Martine nachádza 20 zväzkov kníh s 28 titulmi. Ručná dekoratívna výzdoba, teda iluminované alebo fleuronné iniciály, sú prítomné približne v 37 % tlačí. Ak medzi tlače s výzdobou prirátame aj tie s realizovanou rubrikáciou, ktorá by sa dala zaradiť skôr medzi typografické značky, stúpne toto číslo na 75 %. Teda približne tri štvrtiny so skúmaných tlačí vykazujú nejaké znaky ručného dotvorenia textu.³⁹ Z uvedeného sa teda zdá, že ručné dekorovanie kníh, respektíve knižné maliarstvo, bolo esenciálnou súčasťou tvorby kníh a knižného obchodu aj v 2. polovici 15. storočia.

Na príklade týchto zachovaných tlačí sa dá vidieť, aké dôležité je zamerať sa pri výskume tlačí na exemplárové údaje. V sledovanom období totiž nepredstavovala vytlačená kniha hotový produkt, v tomto prechode od rukopisnej knihy k tlačenej sa stále kládol dôraz na jedinečnosť umeleckého a remeselného spracovania inkunábuly. Tá sa, hlavne z dôvodu technologickej úrovne tlače, dala dosiahnuť iba zapojením ďalších remesiel do procesu výroby knihy.

Záujem o výskum dekorácie a exemplárových informácií vo všeobecnosti sa premietol aj do prostredia bibliografických databáz. Z iniciatívy organizácie CERL (Konzorcium európskych vedeckých knižníc) vznikla databáza Material Evidence in Incunabula (MEI), do ktorej môžu knihovníci a vedeckí pracovníci pridávať informácie týkajúce sa konkrétnych exemplárov inkunábul uložených vo fondoch rôznych knižníc z celého sveta. Databáza obsahuje základný bibliografický popis inkunábul prevzatý z databázy ISTC, ďalšie polia sú už venované jedinečným informáciám o konkrétnych inkunábulách uložených v európskych a amerických knižniciach – väzba, výzdoba, proveniencia, marginálie atď. Databáza je prepojená s ISTC, každý titul tu zverejnený má uvedené aj linky na konkrétne exempláre s podrobnejším popisom.⁴⁰ Do databázy postupne pribúdajú aj inkunábuly z fondu Slovenskej národnej knižnice v Martine.

³⁹ Zaujímavé by bolo urobiť takúto sondu v zbierkach Františkánov z Bratislavy alebo Premonštrátov z Jasova, ktorých zachovaný fond tvoria rádovo o desiatky viac inkunábul a porovnať výsledky výskumu. Štúdiom výzdoby inkunábul sa určite budeme na Oddelení správy a spracovania HKD a HKF Slovenskej národnej knižnice naďalej venovať.

⁴⁰ MEI [online]. [cit. 2024-05-20]. Dostupné z: https://data.cerl.org/mei/_search. Pozri aj: BALOGA, Martin. Pohľad na knihu zo širšej perspektívy – užitočnosť zahraničných databáz pri výskume knižnej kultúry. In: *Kniha 2021*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2021, s. 310-319.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Pramene

Albert Magnus. *Mariale*. Strasbourg: Martin Schott, 1485/89. – sign. Inc B 245/prív.1.

Biblia latina. Norimberg: Anton Koberger, 1487. – sign. Inc B 248.

HOLLEN, Gottschalk. *Praeceptorium divinae legis*. [Köln]: Johann Koelhoff, 1489. – sign. Inc C 141.

Meisterlin, Sigismundus. *Augsburger Chronik*. – sign. SuStB Augsburg 2 Cod Aug 60 [online]. [cit. 2024-05-18-]. Dostupné z: <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00090374?page=,1>

Martinus Polonus. *Margarita decreti seu Tabula Martiniana*. [Speyer: Peter Drach, circa 1482-89]. – sign. Inc B 247/prív.1.

Petrus Lombardus. *Sententiarum libri IV*. Basel: Nicolaus Kessler, 1488. – sign. Inc B 252.

Petrus de Palude. *Sermones thesauri novi quadragesimales*. Strasbourg: Typographus Vitas Patrum, 1485. – sign. Inc B 247.

RAMPEGOLO, Antonio. *Compendium morale*. [Augsburg: In monasterio SS. Ulricha et Afra, non post 1473]. – sign. Inc B 251.

TORQUEMADA, Juan de. *Quaestiones Evangeliorum de tempore et de sanctis*. [Strassburg: Typographus de 1483 Jordanus de Quedlinburg (Georg Husner), non post 24 Mar. 1485]. – sign. Inc B 245.

Literatúra

BÁLENT, Boris. Prvotlače v banskobystričských knižniciach. Turčiansky Sv. Martin: Slovenská národná knižnica, 1948.

BÁLENT, Boris. Prvotlače v Bibliotéke Matice slovenskej. In: *Knižnica : časopis pre knižnú kultúru*. Roč. 1 (5), č. 1-2 (1949), s. 23-25.

BÁLENT, Boris. Prvotlače v Čaplovičiáne. In: *Knižnica : časopis pre knižnú kultúru*. Roč. 1 (5), č. 4 (1949), s. 96-99.

BÁLENT, Boris. Prvotlače v knižnici Gr.-kat. biskupstva v Prešove. In: *Knižnica I*. 1949, č. 6, s. 173-174.

BÁLENT, Boris. Prvotlače v nitrianskej diecéznej knižnici. In: *Knižnica : časopis pre knihovedný výskum*. Roč. 2 (6), (1950), s. 108-117.

BÁLENT, Boris. Prvotlače v Prepoštskej knižnici v Novom Meste n/Váhom. In: *Slovenská národná knižnica IV*. 1948, č. 6, s. 110.

BÁLENT, Boris. Prvotlače vo Vedeckej knižnici mesta Bratislavy. In: *Knižnica : časopis pre knižnú kultúru*. Roč. 1 (5), č. 9 (1949), s. 288-292.

BALOGA, Martin. Pohľad na knihu zo širšej perspektívy – užitočnosť zahraničných databáz pri výskume knižnej kultúry. In: *Kniha 2021*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2021, s. 310-319.

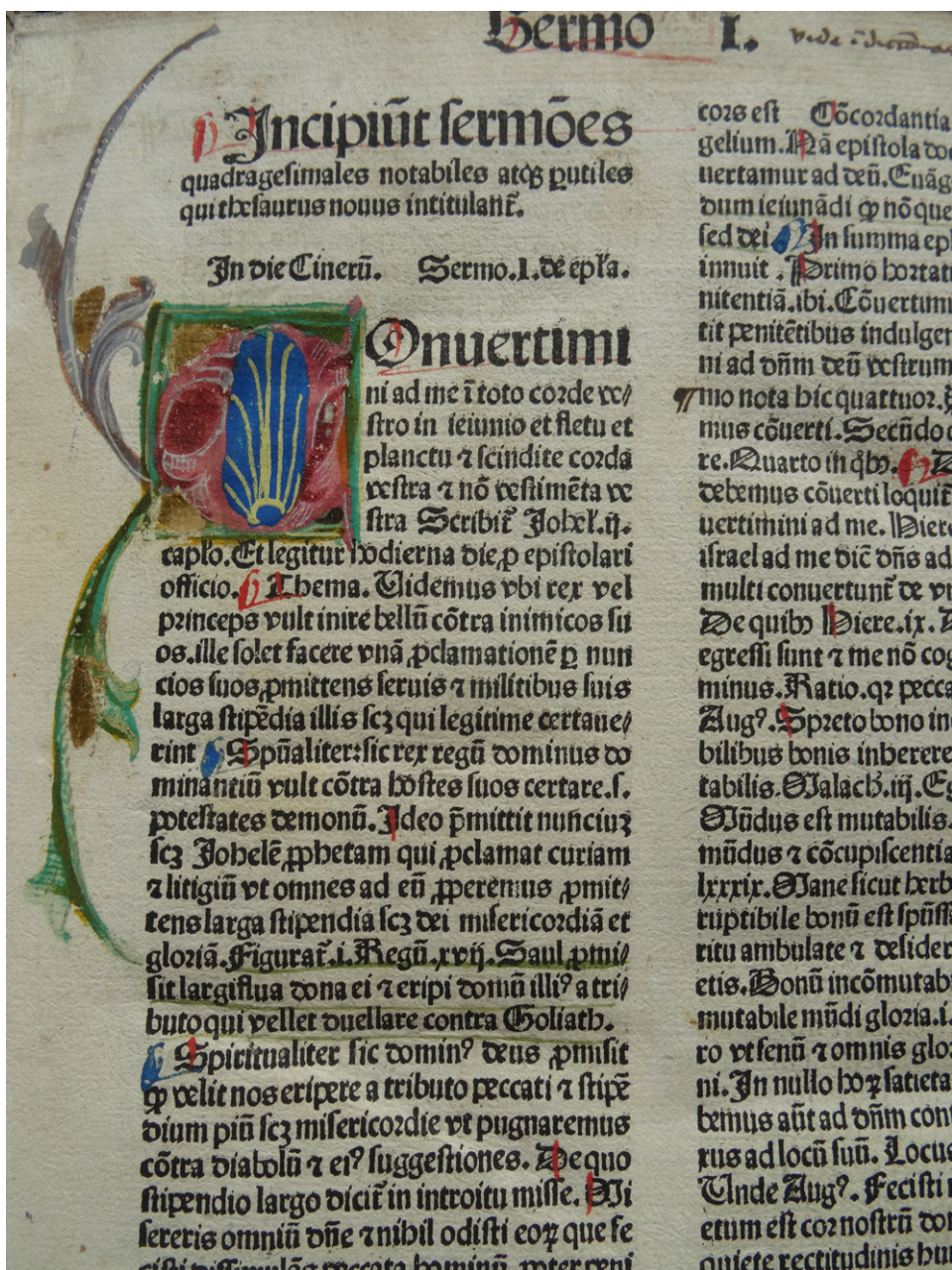
BEIER, Christine. Producing, Buying and Decorating Books in the Age of Gutenberg. In: *Early Printed Books as Material Objects*. Hague: IFLA, 2009, s. 65-82. ISBN 978-3-11-025324-5.

- BURAN, Dušan. Antifonár kanonika Jána Hana, misál knižnice Batthyaneum a iluminované rukopisy bratislavskej kapituly na sklonku 15. storočia. In: *Galéria – Ročenka SNG*. 2000, s. 31-44. ISBN 80-8059-050-8.
- BURAN, Dušan. *Gotika : dejiny slovenského výtvarného umenia*. Bratislava: Slovenská národná galéria, 2002. ISBN 80-8059-080-X.
- DONDI, Cristina, ed. *Printing R-Evolution and Society 1450 – 1500 Fifty Years that Changed Europe*. Venezia Edizioni Ca' Foscari – Digital Publishing 2020. Dostupné z: <https://edizionicafoscari.unive.it/libri/978-88-6969-333-5/>
- Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. Leipzig, 1925 – . [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/>
- GÜNTHEROVÁ-MAYEROVÁ, Alžbeta a Ján MIŠIANIK. *Stredoveká knižná malba na Slovensku*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961.
- HAEBLER, Konrad. *Typenrepertorium der Wiegendrucke*. Halle-Leipzig, 1905 – 1924.
- HAIN, Ludwig. *Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque...Stuttgart-Tübingen 1826 – 1838*.
- HERZ, Randall. Buchmalerei in der Offizin Anton Kobergers (ca. 1472 – 1504). In: *Buchmalerei der Dürerzeit – Dürer und die Mathematik – Neues aus der Dürerforschung*. Norimberg, 2009, s. 39-64.
- IKEDA, Mayumi. The First Experiments in Book Decoration at the Fust-Schöffer Press. In: *Early Printed Books as Material Objects*. Hague: IFLA, 2009, s. 39-50. ISBN 978-3-11-025324-5.
- Incunabula Short Title Catalogue* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: https://data.cerl.org/istc/_search
- JAKOBI-MIRWALD, Christine. *Buchmalerei. Terminologie in der Kunstgeschichte*. Berlin: Reimer, 2015. ISBN 978-3-496-01499-7.
- JAKOBI-MIRWALD, Christine. Initials and Other Elements of Minor Decoration. In: *Decretales Pictae. Le miniature nei manoscritti delle Decretali di Gregorio IX (Liber Extra)*. Roma: Università degli Studi Roma Tre, ArcAdiA, 2012, s. 183-203. ISBN 9788897524007.
- JANKOVIČ, Ľubomír. *Inkunábuly : umenie európskych knižných tvorcov 15. storočia v zbierke Slovenskej národnej knižnice*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2014. ISBN 978-80-8149-041-5.
- KVĚT, Jan. Kreslený filigrán v rukopisech XII. – XIV. století. Studie vzniku a forem lineárního ornamentu. In: *Památky archeologické 34*. 1924 – 1925, s. 92-111.
- KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly archívov, múzeí a niektorých historických knižníc na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1964.
- KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižnice Matice slovenskej v Martine*. Martin: Matica slovenská, 1961.
- KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižníc mesta Kremnice*. Martin: Matica slovenská, 1959.

- KOTVAN, Imrich. *Inkunábuly knižnice miestneho pracoviska MS v Bratislave*. Martin: Matica slovenská, 1959.
- KOTVAN, Imrich. *Katalóg kapitulnej knižnice v Bratislave*. Martin: Matica slovenská, 1959.
- KOTVAN, Imrich. *Katalóg prvotlačí Univerzitetnej knižnice v Bratislave*. I.-II. časť. Bratislava: Univerzitná knižnica, 1955.
- KOTVAN, Imrich a Eva FRIMMOVÁ. *Inkunábuly Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej v Martine*. Martin: Matica slovenská, 1988.
- KOTVAN, Imrich a Eva FRIMMOVÁ. *Inkunábuly zo slovenských knižníc v zahraničných inštitúciách*. Martin: Matica slovenská, 1996.
- LICHNEROVÁ, Lucia. Knižný obchod a distribučné formy v Európe v inkunábulovom období. In: *Studia Bibliographica Posoniensia*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 2015, s. 69-86.
- LICHNEROVÁ, Lucia. To Publish, Make Known and Sell or Promoting Printed Books in the Incunabula Period. In: *Zbadanie nad Książką i Księgozbiorem Historycznymi*. 2021, vol 15, č. 3, s. 331-356. eISSN 2544-8730. [online]. [cit. 2024-05-18-]. Dostupné z: <https://bookhistory.uw.edu.pl/index.php/zbadannadksiazka/article/view/675/686>
- MELOGRANI, Anna. The Illuminated Manuscripts as a Commodity. In: *The Material Renaissance. Costs and Consumption in Italy, 1300 – 1650*. Manchester: Manchester University Press, 2007, s. 197-221.
- SABOL, Eugen. *Z dejín kódexov a miniatúr na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1955.
- SCHMITZ, Wolfgang. *Grundriss der Inkunabelkunde*. Stuttgart: Hiersemann, 2018. ISBN 978-3-7772-1800-7.
- SMITH, Margaret M. Patterns of Incomplete Rubrication in Incunables and What They Suggest about Working Methods. In: *Medieval book production: Assessing the evidence. Proceedings of the Second Conference of the Seminar in the History of the Book to 1500*. Los Altos Hills, 1990, s. 133-147.
- STUDNIČKOVÁ, Milada. Fleuronnée. In: *Encyklopedie knihy* [online]. [cit. 2024-05-23]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Fleuronn%C3%A9e>
- VOIT, Petr. Dřevořez. In: *Encyklopedie knihy* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=D%C5%99evo%C5%99ez>
- VOIT, Petr. Inkunábulistika. In: *Encyklopedie knihy* [online]. [cit. 2024-05-23-]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Inkun%C3%A1bulistika>
- WAGNER Bettina a Marcia REED, eds. *Early Printed Books as Material Objects*. Hague: IFLA, 2009.

Mgr. Daniela Škulová

Slovenská národná knižnica,
 Nám. J. Čigera Hronského 1,
 036 01Martin
 daniela.skulova@snk.sk

Obr. 1. Iniciala C-Onuertimi. Petrus de Palude. Sermones thesauri novi quadragesimales. Strasbourg: Typographus Vitas Patrum, 1485. – sign. Inc B 247.

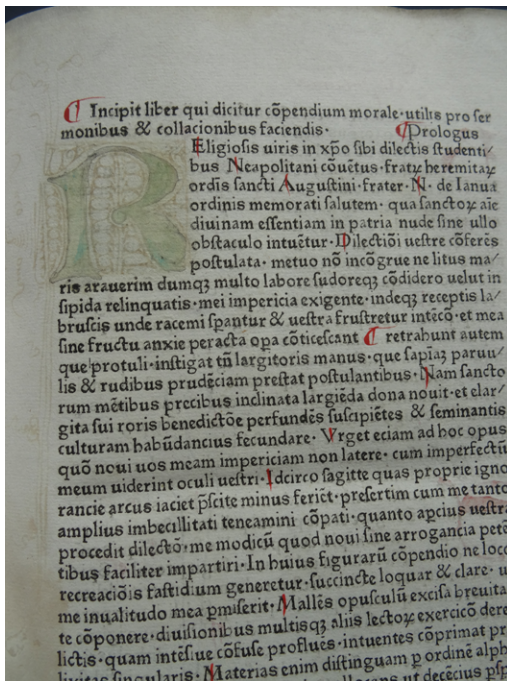
Obr. 2. Inicialy I-Ister a A-Aron. Martinus Polonus. *Margarita decreti seu Tabula Martiniana*. [Speyer: Peter Drach, circa 1482 – 89]. – sign. Inc B 247/prív.1.

Obr. 3. Iniciala H-Ec. *Biblia latina*. Norimberg: Anton Koberger, 1487. – sign. Inc B 248.

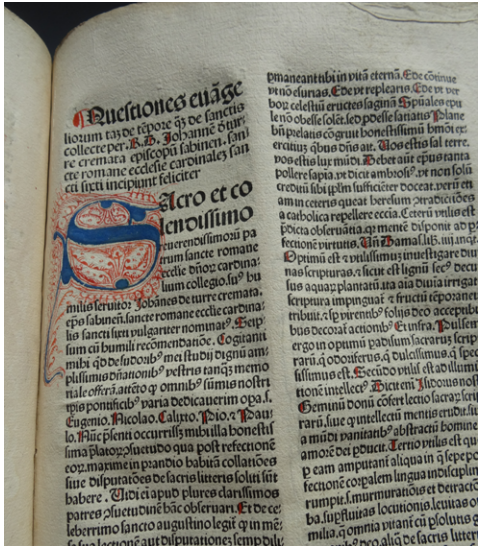
Obr. 4. Inicialá F-Rater. *Biblia latina*.
 Norimberg: Anton Koberger, 1487. – sign. Inc B 248.

Obr. 5. Inicialá R-Eligiosis. Rampegolo, Antonio. *Compendium morale*.
 [Augsburg: In monasterio SS. Ulricha et Afra, non post 1473]. – sign. Inc B 251.

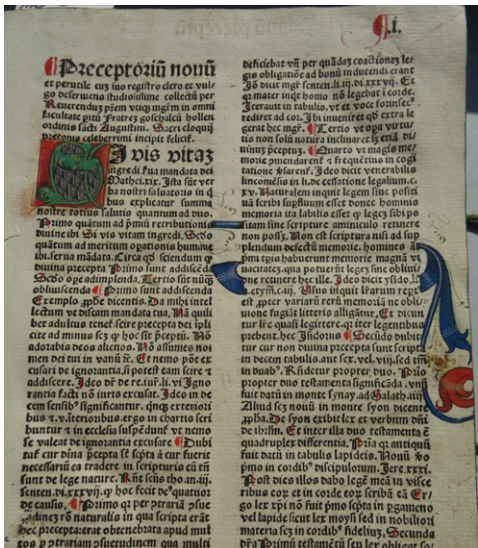
Obr. 6. Iniciala V-Eteris. Petrus Lombardus. *Sententiarum libri IV.* Basel: Nicolaus Kessler, 1488. – sign. Inc B 252.

Obr. 7. Iniciala S-Acro. Torquemada, Juan de. *Questiones Evangeliorum de tempore et de sanctis.* [Strassburg: Typographus de 1483 Jordanus de Quedlinburg (Georg Husner), non post 24 Mar. 1485]. – sign. Inc B 245.

Obr. 8. Iniciala C-Larae. Albert Magnus. *Mariale.* Strasbourg: Martin Schott, 1485/89. – sign. Inc B 245/priv.1.

Obr. 9. Iniciala S-I vis. Hollen, Gottschalk. *Præceptorium divinae legis.* [Köln]: Johann Koelhoff, 1489. – sign. Inc C 141.